

Az úttörő könyv

Bori Imre

BOGDÁNFY SÁNDOR: SE FULE, SE FARKA, PROGRESZ KIADÓ, NOVISZÁD, 1959.

A humorista a legmerészebb írók közé tartozik. Olyan területeken kell járnia, amelyeket az írók legnagyobb része elkerül és az élmény lassú érlelődésére hivatkozva, csak évek múltán merészkedik rá, amikor a társadalmi fejlődés már megtette a magáét, megtisztította a hordalékoktól és körvonalaiban élesen, egyértelműen bontakozik ki a probléma. A humorista az emberi élet hétköznapjainak testközelében él és ír, első kézből reagál az eseményekre, jelenségekre; egy pillantásával kell felmérnie az újat, a keletkezőt, a feltűnt jelenséget. És rögtön, még elemében ki kell választania belőle azt, ami tollára méltó, ami ferdeség, ami jellemző és megnézni a szókimondás görbetükrében. A humorista éppen ezért szélmalomharcot vív a valósággal és mestervágások kellene, hogy győzelem is szülessék az egyenlőtlen harcból. A humor a pillanat léggömbje, amit könnyen szét pukkanaszt a valóság és a múlt idő egyaránt.

A humorista mindezek miatt a legnagyobb felelősséget hordozó író is.

Szemtől szemben állni a valósággal nem egyszerű feladat és nem lebecsülendő vállalkozás. Az írói és a társadalmi felelősség éritkezési pontján áll állandóan, a készültség állapotában, kémlelő szemmel és kritikus lélekkel. Nem talpsimogató szelídség lakozik benne, hanem vizsgálódó értelem, sokszor korbács van a kezében és gúny a szavaiban. Megvan az a képessége, hogy egyenesvonalúságban, az élet hétköznapjaiban meglátja a jellemzőt, a kirívót, a hibát, az élet fattyúhajtásait; s a tipikus hibát a nevetségesség bohócruhájába, álarcába öltözteti, a nevetés ingerét, a megszégyenítés pirját rejtve bele, torzítva és felnagyítva a jelenséget, de olyan biztos arányérzékkel téve mindezt, hogy az olvasóban az álarc mögött felrémlik a valóság. Olyan mesélő fölényrel kell tennie azt, hogy akiről a történet szól, az is ellenállhatatlan ingert érezen a nevetésre és csak azután döbbenjen rá: a történet rólam szól, nekem hibáim vannak, ha csak egy nyúlfarknyi írásban is a társadalom ítélőszéke előtt álltam.

A humorista közzvádoló és ítéletvégrehajtó egyszemélyben. Már a fentiekből következik, hogy feladata nem az öncélú nevetetés, hanem a kritika. Nincs

gyilkosabb szellemi fegyver a humornál. Aristophanestól, Archilochostól kezdve, Swiften át Karinthy Frigyesig, Ilf és Petrovig, a világirodalom három-ezer éve is ezt bizonyítja. Változtak a módszerek, változtak az emberek, társadalmi rendszerek, hibák, de egy megmaradt öröknek: a gyilkos gúny, a könnyörtelen harc minden ellen, ami viszsza az ember és a társadalom életében.

Mondanunk sem kell, a humoristának ma is egyetlen feladata az, amit Karinthy Frigyes fogalmazott meg: a humorban ne ismerjen tréfát. Szocialista társadalmunk életében nem lehet más a feladata, bár csak nemrég nyert polgárjogot irodalmi életünkben. A vajdasági magyar irodalom pedig csak nemrég merészkedett ki a lapok humorrovatából, ahol kis anekdoták, párbeszéddek, csattanóra hegyezett pársoros írások nyugéban nyugótt és együtt pusztult, halt meg az újsággal, a magasabb irodalom területére és megjelenetek első igényes művelői is Gál László, Bogdánfi Sándor, Majtényi Mihály, Braun István és Kopeckzi László személyében. Most pedig kezünkben tartjuk Bogdánfi Sándor első kötetét, amely egyúttal a vajdasági magyar irodalom első humort tartalmazó könyvei közé tartozik. Jó alkalom tehát, hogy e könyv jellegzetességein lemérhessük irodalmunk e területen tett hódításainak első kézzelfogható, megragadható jegeit is.

Bogdánfi Sándor a kötet íásaiban megpróbál szemébe nézni társadalmi életünk visszáságainak. Mindennapi életünk ferdeségeit, emberi viszonyaink, tetteink, gondolataink negatív jegeit neveteti ki velünk. Foglalkozik a gazdasági életben megnyilvánuló disszonanciákkal: a jutalmazási rendszer előnyeit kiharználókkal, a maguk zsebet nézőkkel (*Félek, elvtársak, Jaj a fizetés*), a férfi-főnök és női alárendelt viszonyával, amikor a férfi igyekszik kihasználni a helyzete nyújtotta előnyöket (*Nemcsak munkaerő, Szépség az irodában*), a napidíjakkal visszaélőkkel (*Napidíj, Hivatalos nyaralás*), beszél a sikkasztóról és a vállalati mentalitásról, amely tárt karokkal fogadja vissza a gazdasági bűnözőt (*Buburka visszatér*); a hivatali kocsit magáncélokra használókról (*Milliókról van szó*). Külön fejezetben találhatjuk meg már a fenti felsorolásban is érintett társadalmi témákat kiszélesítve, tovább karikírozva, sőt itt-ott szélsőségekig feszítve őket (*Nők Utópiában, Lajost helyettesíteni kell*). Hálás téma a manapság igen kiélezett

szülő-gyermek viszony (*Szülők a viharban* című fejezet). Külön iráscklust alkotnak irodalmi életünkről írott válmásai, amelyben megtaláljuk a kötetből messze kimagasló, antológiába kívánczó írását is az: *Üzenet a túlvilágról* és a *Cinikus vallomások* című kitűnő reflexiókat.

Bogdánfi Sándor az életet és problémákat ismerő ember biztonságával mozog a társadalmi élet összetett jelenségei között. Megfigyelhető nála az érdeklődés állandósága bizonyos témák (az írói munka, a vállalati pénzzel való visszaélések) iránt, amelyeket nemcsak egy műfaj keretei között dolgoz ki, hanem a téma variációiként megtaláljuk kötetében a formák variációját is: ezek a témák a rövid elbeszélések műfaját éppen úgy kitöltik, mint ahogy a párbeszéddek forma pergésében is elevenen hatnak, új jegyekkel bővülnek, szélesednek, a téma mintegy körüljárhatóvá válik és megőrzi időszerűségét. S ez természetes is. Elég ha csak arra utalunk, hogy maguk az irányok sem egyforma igényvel készültek, megmunkálásuk minőségében is különbség van. Ezen a téren megfigyelhető, hogy prózai írásainak java elmélyedtebb munka gyümölcse, tehát ezekben a téma is maradandóbb értékű, viszont párbeszéddek, rövid, csattanós jelenetei inkább a pillanatnyiség jegeit viselik magukon.

Mert a humornak is megvannak örök témái, mint ahogy vannak tisztázódó életűek is. Az első az ember és a társadalom visszás viszonyából ered, a másik a társadalmi, gazdasági fejlődés kapcsán felmerülő visszaélésekből táplálkozik, és csakis addig érdekesek (persze, ezt nem kell szélsőséges általánosításul felfogni), míg a céltáblául kiszemelt ferdeség társadalmilag aktuális, míg a fejlődés mellékterményeként jelentkezik.

Bogdánfi humorának ere sem egyformán buzog az írások különféle műfaji medrében. Frissen mar a gúny az *Üzenet a túlvilágról* című írása önmaga felé hajló, saját magát is cinikusan kinevető vallomásában, míg a *Cinikus vallomások* egynemely darabjában (*Haltott költő*) meghatódottságát és könnyeit leplezi. Általában a humornak a szelidebb válfaját kedveli. Nem a szélsőségeket keresi, a kirívóság határeseiteit, hanem csupán bölcsen, megértően megmosolyogja és megmosolyogtatja az emberi ferdeségeket, sőt sokszor érezni a cinikus együttérzést is, hallani a sóhaját: ilyenek vagyunk mi, emberek. A bölcs derű fölényével vizsgálja, nézi,

neveti az életet, felmutat ferdeségeket, megvillantja előttünk és megértő kacajjal rebbentti újabb élet-villanásokra a szemünk. A legtöbb humorista hisz a maga különbözőségében, immunitásában a bírált jelenséggel szemben és ennek tudatában bírál, ostoroz, támad, tesz nevetség tárgyává jelenségeket. Bogdánfi a megértő humorista típusa, olyan emberé, aki ismeri a maga esendő voltát is (nem véletlenül foglalkozik néhány írásában saját személyével is), és így nézi mások hibáját, mások ferdeségeit. Szelíd derű az alaphangja, és ez jellemzi alapmagatartását is, ez fogja egybe a kötet írásainak műfaji változatait, ez teszi egységessé könyvét.

Bogdánfi Sándor e kötetében sokarcúságát igyekezett bemutatni a változtatással. A kifejezés sok formáját végigpróbálta és majd mindegyikből kapunk ízelítőt is. Íve, formái a rövid valomásoktól a nagygényű elbeszélés-műfajig terjednek. Közben humoros tárcák, dramatizált jelenetek váltakoznak a könnyben. Komoly írói hivatottságáról éppen úgy tanulságot tesz, mint

arról, hogy szereti a könnyed tiszavirág életű megoldásokat is. Párbeszédesei általában kevésbé sikerültek, egy részük nem is olvasásra íródott, hanem a rádió auditív feltételeihez alkalmazkodott. Legtöbb a humoros tárca Bogdánfi kötetében, nyilvánvaló, hogy ezt a műfajt kedveli legjobban. De az újságíró mindennapi feladatai is közrejátszottak ebben a műfaj-válogatásban.

Gyémántszemcsék és hordalék együtt sodródik a nevetés áráján Bogdánfi kötetében. És nem véletlenül. Úttörő könyv az övé. Gál László *Nevető könyv*-e immár tíz esztendeje, hogy megjelent és az azokban foglalt írások egy egészen másjellegű irodalmi és társadalmi égalj szülőttei voltak. Új, haladóbb feltételeink között a humor iránti igényünk is nőtt és megváltozott. Bogdánfi már ezt az igényt akarta kielégíteni és feles sikerrel sikerült is neki. Érezzük a kötetben, hogy válogatás közben nem volt mihez hasonlítania és mérnie írásait. Az utánuk jövőknek már könnyebb lesz a dolguk.

